

Hữu dụng & vô dụng

Viết riêng cho Ban Biên tập Thánh Nhạc Ngày Nay

PHÚC CHIÊU

Bài viết này chia ra nhiều kỳ.

Kỳ 1

Một hôm thầy Trang tử dẫn học trò đi ngoạn du. Nhân lúc ghé vào nhà một người bạn để thăm, chủ nhà tay bắt mặt mừng, nói:

- Tiếng tăm tiên sinh vang dội như sấm bưng tai. Hôm nay tiên sinh ghé thăm bỉ phu thật là vạn hạnh.

Nói rồi quay lại gọi một gia đình, bảo:

- Hôm nay ta gặp khách quý, để mở đầu câu chuyện người hãy thết một con chim cho ta đãi khách!

Đưa ở dạ dạ vâng vâng xong đi một lúc quay trở lại hỏi:

- Nhưng thưa chủ nhân, nhà ta có những hai con chim, một con hót hay, một con không biết hót, chúng tôi muốn thết con nào?

Chủ nhân ngẫm nghĩ một lúc rồi chép miệng:

- Dĩ nhiên phải thết con chim không biết hót, thứ vô dụng đó để làm gì?

Thầy Trang tử cùng chủ nhân ngồi nhâm nhi rượu với thết chim, luận việc thế thái nhân tình, đoạn từ giã chủ nhà, dẫn học trò ra đi.

Đến bìa rừng, họ thấy một bác tiều phu chống rìu nhìn cảnh rừng núi bao la. Trước mắt lão là một cây cổ thụ. Thầy Trang tử thấy vậy hỏi:

- Trời đã về chiều rồi mà vẫn chưa thấy tiều ông dẫn được cây nào. Cứ như cái cây cao, to, thẳng đuột này ở ngay trước mắt thì hà có gì mà tiều ông không hạ nó ngay đi cho được việc?

Lão tiều nhìn từ trên xuống dưới thân cây xong thở dài nói:

- Lão cũng muốn hạ nó, nhưng ngặt một nỗi, gỗ của nó xốp lắm. Thứ vô dụng này dẫn mà làm gì!

Một học trò nghe vậy, rón rén hỏi thầy:

- Cây vô dụng thì bỏ quakhông đốn hạ, còn con chim, cũng là vô dụng, lại dùng. Con thật không hiểu nổi thói đời?

Thầy Trang tử vuốt râu một lúc mỉm cười nói:

- Ta ở vào khoảng giữa của sự hữu dụng và vô dụng đó. Chỉ có bậc đạo đức mới tránh khỏi tai họa mà thôi.

Để dễ suy xét câu nói của thầy Trang tử, trước hết ta lượng nghĩ vài chữ nghĩa.

1. Hữu dụng và vô dụng:

- Hữu dụng nghĩa là có thể dùng được. Một đồ vật hữu dụng là đồ vật đó có thể dùng được đúng bản chất của nó, thí dụ cái dao có thể cắt xén được; một con người, hữu dụng là con người đó có thể dùng được theo đúng bản chất của một con người, thí dụ người đó sống có ích cho mọi người.

- Vô dụng nghĩa là không dùng được. Một đồ vật vô dụng là đồ vật đó không dùng được đúng bản chất của nó, thí dụ cái dao không cắt, xén được cái gì; một con người, vô dụng là con người đó không dùng được theo đúng bản chất của một con người, thí dụ người đó sống không có ích cho ai.

2. Bỏ có nhiều hình thức:

- Bỏ là quăng đi (giết, diệt, phá hủy cũng là bỏ), không dùng tới, không màng tới, thí dụ con dao vô dụng bị quăng hay bị hủy; con người vô dụng bị giết hay bị đuổi đi.

- Bỏ còn là chuyển đổi bản chất, chức năng hay công dụng, thí dụ con dao vô dụng bị trở thành phế liệu để bán sắt vụn; con người vô dụng bị hạ bệ, bị chuyển thành lao công...

Theo những quan niệm trên, con chim nuôi để hót mà vì không hót được nên thành vô dụng, liền bị giết làm thịt ăn ấy là bị bỏ. Cây cao thẳng đứng lẽ ra gỗ phải chắc, tốt để làm mộc, mà vì không đúng như vậy (gỗ sóp) nên thành vô dụng liền bị tiều phu không màng đến cũng là bị bỏ.

Thế nhưng vì cách nhìn mông lung nên anh học trò của thầy Trang tử cho rằng con chim vô dụng bị giết ắt là bị bỏ, cái cây vô dụng kia không bị đốn hạ vậy là không bị bỏ.

Với quan điểm mông lung như thế, nên anh học trò cảm thấy khó chịu nên thắc mắc rằng cũng là vô dụng mà con chim bị giết, còn cái cây thì chẳng sao cả. Vì thắc mắc nên hỏi. Nhưng cho dù hỏi không đúng – làm cho thầy Trang tử phải vuốt râu suy nghĩ- nhưng cũng vì vậy mà nên dịp để cho một bậc thánh hiền để lại cho hậu thế một bài học về hữu dụng và vô dụng.

Bài học hữu dụng và vô dụng như thế nào? Xin anh chị em xem tiếp ở kỳ sau.

(còn tiếp)